

CLĂDIREA AULEI DIN KARLSRUHE – CERCETARE PRIVIND RECONSTRUCȚIA DUPĂ RĂZBOI¹

---

cercetător dr. arh. Maria Bostenaru Dan
Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu”, București
Maria.Bostenaru-Dan@alumni.uni-karlsruhe.de

Rezumat

Clădirea facultății de arhitectură a Universității din Karlsruhe a fost construită în 1899 de către arhitectul Josef Durm. De fapt, Universitatea din Karlsruhe s-a înființat în urma existenței școlii de arhitectură a arhitectului Friedrich Weinbrenner, care a dat fațada clasicistă a orașului. Josef Durm era un arhitect al Art Nouveau. Clădirea se caracteriza printr-o sală de auditoriu (aula) de unde și denumirea ei Clădirea Aula. În bombardamentele din al doilea război mondial bomba a distrus tocmai sala reprezentativă, aula. Aceasta nu a putut fi recuperată în reconstrucție, în locul ei fiind construit un hol de primire în stilul anilor 1950, articulat cu substanța veche a clădirii. La tururile ghidate în campus este prezentată această istorie pentru a menține vie memoria publică. Am beneficiat de un proiect de mobilitate a cercetătorilor pentru cercetarea de arhivă și bibliotecă privind clădirea, atât înainte de distrugere, cât și distrugerea și reconstrucția, starea actuală. Astfel, pe lângă istoria clădirii voi prezenta și organizarea arhivelor din oraș și a bibliotecilor care păstrează această memorie.

Cuvinte cheie: distrugere, război, reconstrucție, științe umaniste digitale, fotografie

---

¹ Mulțumiri: Dorim să mulțumim UEFISCDI prin schema Proiecte de mobilitate pentru cercetători, grantul cu nr. PN-III-P1-1.1-MC-2017-1334.

Scopul cercetării

Scopul deplasării a fost acela de a investiga fotografie istorică de arhivă din colecția arhivei Karlsruhe Institute of Technology și a altor instituții de profil înrudite din Karlsruhe, Germania având ca temă distrugerea patrimoniului construit în catastrofe. Această distrugere a însemnat în special distrugerile cauzate de bombardamentul din al doilea război mondial. Deși după cel de-al doilea război mondial în Germania au fost reconstruite cele mai multe clădiri istorice, mijloacele limitate nu au permis întotdeauna reconstrucția. Uneori aceasta a fost posibilă mai târziu. De exemplu spațiile reprezentative din castelul din Bruchsal au fost restaurate în 2017, iar castelul din Mannheim în 2005/6, și este din nou în restaurare (2019). Ambele castele se află în jurisdicția Staatliche Schlösser und Gärten Baden Württemberg.

Cercetarea anterioară a autoarei din cadrul proiectului „Intelligent management of heritage buildings” a conturat câteva studii de caz din Karlsruhe afectate de bombardament cum ar fi: biserica Sf. Stefan, clădirea facultății de arhitectura, castelul din Bruchsal, teatrul de cameră (modificat și ulterior), fabrica de muniții. Dintre acestea castelul din Bruchsal și clădirea facultății de arhitectură au fost alese spre aprofundare. Având în vedere documentația bogată privind campusul universității, clădirea facultății de arhitectură a fost aleasă pentru o cercetare privind nu numai fotografia istorică, ci și evoluția planului clădirii. Aceasta continuă bursa de reintegrare în România a subsemnatei care a studiat evoluția planurilor clădirilor. Dintre toate clădirile campului cea a facultății de arhitectură a fost cea mai avariată.

Cercetarea anterioară a autoarei de la Canadian Centre for Architecture (cu o bursă a centrului) include imagini ale catastrofelor din secolul al XIXlea (cartate în Bostenaru și Gociman, 2016) dar și din al doilea război mondial, și anume imaginile lui August Sander în Köln. Deja despre Köln am realizat un studiu și l-am publicat (Bostenaru și Armaș, 2015). Cercetarea privind impactul dezastrelor asupra arhitecturii prin distrugere a continuat cu arhivele de la Roma și Florența. Astfel, în arhiva American Academy in Rome prezintă efectul inundației Tibrului în colecția Esther Boise van Daeman, prima femeie arheolog a arhitecturii Romei antice. O altă școală străină la Roma, British School in Rome, prezintă de asemenea imagini din dezastre, și anume inundația de pe Tibru din Roma, din Ravenna sau din Chiusi, precum și Veii în inundațiile din 1966 care au afectat și Florența. Ruinele cutremurelor din sec. Al XVIIIlea includ Serra San Bruno, La Certosa și Soriano di Calabria. Colecția British School in Rome conține și așa numitele War Damage Series, incluzând imagini din colecția WARD-PERKINS, directorul școlii în perioada imediat după război. În perioada 2016-2017, parțial suprapus cu perioada bursei la Roma a autoarei, o serie de conferințe au fost dedicate acestor efecte ale războiului asupra arhitecturii, în Orientul Apropiat și în Balcani. Seria se numea Fragments și înregistrările pot fi consultate în internet. În legătură cu aceasta a avut loc conferința „Ruines politiques” la Academia Franceză din Roma. În afară de academiile de artă străine, în Italia și Max Plank Institut are două instituții, la Roma și la Florența. Fototeca Kunsthistorisches Institut Florenz (Institutul de istoria artei din Florența) include și o expoziție online privind inundația din Florența din 1966. Precum în cazul arhivei de fotografie a Academiei Române, datele sunt accesibile în platforma Europeană. Fotografiiile din arhiva Academiei Române vor fi consultate pe viitor. Și acestea sunt disponibile pe Europeană, și, în cazul secolului al XIXlea includ fotografia lui Carol Popp de Szathmary. La Roma Max Plank Institut are reprezentanța Biblioteca Hertziana, unde am consultat în fototecă imaginile de dinainte și de după cutremurul din Messina din 1906. Din 2019 și arhiva de fotografie a Bibliotecii Hertziana este disponibilă ca arhivă de digital humanities. Arhivă de fotografie este la Roma și la muzeul MAXXI. Fiind vorba tot de un muzeu de arhitectură, precum Canadian Centre of Architecture, aceasta se apropie de Muzeul Național de Artă

Contemporană din București ale cărei arhive și bibliotecă vor fi consultate, sau de ZKM (Centre for Art and Media), muzeul din Karlsruhe, care are și un program pentru Archivists in residence. În colecția muzeului, care include fondul Aldo Rossi, am găsit legătura dintre proiectarea bibliotecii landului din Karlsruhe și biserica Sf. Stefan, unul din studiile de caz. Pe partea italiană Istituto Luce are arhiva de imagine care conține și catastrofe. A fost organizat un astfel de eveniment și anume o expoziție la Palazzo Altemps (Barbanera, Capodiferro, 2015), incluzând imagini, filme, fragmente de ruine, din trecerea timpului, catastrofe sau război, însoțit de o serie de conversații la Teatro Argentina.

Metodologie

Punctul de plecare al cercetării s-a aflat la arhiva Karlsruhe Institute of Technology, atât imagine printată cât și pe calculator cu programul Faust. Au fost identificați fotografi imaginilor distrugerii (ca. 5 fotografii și fotografe). Fotografiile datează din date imediat după bombardament (anii 1940) și până la reconstrucția din anii 1950. Legat de clădirea facultății de arhitectură, imaginile lui Carl Albiker includ și modificarea clădirii, construcția nouă la vremea executării, care diferă de cea de astăzi (Fig. 1, Fig. 2). A fost consultat Gerd Kabierske de la SAAI privind imaginile lui Carl Albiker, întrucât aceasta a realizat în 2010 o expoziție la Biblioteca Landului Baden-Württemberg cu lucrările acestuia (Kleinmanns et al, 2010). Albumul conține două imagini din colecție cu clădirea aulei, una înfățișând ruinele după căderea bombei, și una noul hol de intrare. Carl Albiker (1905-1996) a fost un istoric de artă și fotograf născut la Roma, fiul a sculptorului Karl Albiker. Karl Albiker a sculptat printre altele statuia Pallas Athene din curtea universității și simbol al acesteia. A fost activ întâi în voluntariat (din 1946), pe urmă la plata cu ora (1949-1966) la Universitatea din Karlsruhe pentru fotografie (arhiva conține și imaginea studioului lui), timp în care lucra în paralel ca fotograf pentru a-și câștiga existența. Din acest motiv colecția de fotografii, în special din această perioadă privind reconstrucția după război, se află în arhiva universității.

Fig. 1. Clădirea facultății de arhitectură astăzi, colțul cu Institutul de Istoria Arhitecturii

Sursa: Maria Bostenaru.

Fig. 2. Clădirea facultății de arhitectură astăzi, holul de intrare care a luat locul aulei
Sursa: Maria Bostenaru.

În arhiva SAAI au fost consultate și alte imagini, cum ar fi relocarea monumentului istoricului de artă Wilhelm Lübke (Fig. 3, Fig. 4) și aspectul istoric al bibliotecii, imagini cu îndepărtarea molozului etc. A fost o ocazie de vizitare a clădirii de astăzi pentru comparație. Un alt fotograf a fost Erich Bauer, care a documentat refacerea după bombardament prin eliminarea molozului sub egida Aufräumungs-Arbeitsgemeinschaft Karlsruhe (Societatea de lucru de curățare) (Bauer și Werner, 1995). Erich Bauer (1908-1984) a fost un fotograf din Karlsruhe, unul dintre puținii care au fotografiat lucrările de reconstrucție din Karlsruhe. Albumul foto este subdivizat în grupuri de ani din decada refacerii.

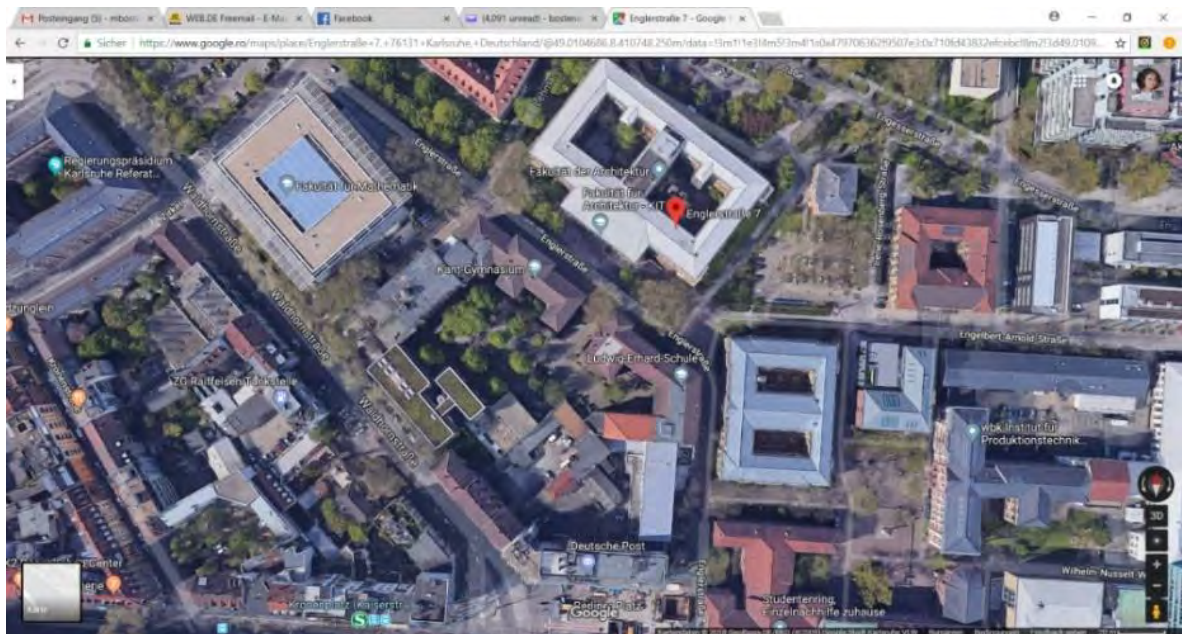

Fig. 3. Plan de situație

Fig. 4. Statuia lui Wilhelm Lübcke cu detaliu de cornișă și extinderea aferentă
Sursa: Maria Bostenaru.

Un alt fotograf a fost Hans Roden (1904-1977) din Mannheim. O altă fotografă a fost Ilse Laurson, născută Schmidt, soția unui arhitect ale cărui lucrări se află arhivate la Südwestdeutsches Archiv für Architektur und Städtebau SAAI (Arhiva sud-vest germană de arhitectură și urbanism).

A doua arhivă consultată a fost arhiva orașului. Aici am făcut cunoștință cu un alt soft, diferit și de mașina de căutare online. Aici am consultat și imaginile istorice ale clădirii arhitectului Josef Durm a clădirii facultății de arhitectură, numită clădirea aulei, în cazul căreia tocmai spațiul reprezentativ al aulei a fost distrus. Am contactat autoarea lucrării de doctorat despre Josef Durm (Grammbitter, 1984). Originalele imaginilor din această lucrare de doctorat se află la arhiva orașului și conțin atât fotografie din interior și exterior cât și planuri, fațade și secțiuni. desenele clădirii originale în revista din 1899 (Zeitschrift für Bauwesen și Atlasul atașat, Durm, 1899) Biblioteca Institutului de Istoria Arhitecturii conține și o fototecă de imagini.

Planurile actuale pot fi accesate de la primărie în Germania, numai cu acordul proprietarului actual. Pentru planurile clădirii facultății de arhitectură am contactat cercetători care lucrează acolo, și de asemenea și biroul de urbanism al primăriei. Reconstrucția nu a fost realizată de un anume arhitect, ci de biroul de construcții înalte, în anii 1950-1954. Se presupune că au lucrat mai mulți arhitecți.

O altă arhivă cu imagini ale aulei înainte de distrugere este Generallandesarchiv, ale cărei lucrări sunt disponibile și în Deutsches Digitales Bibliothek.

Rezultate

Hoepke (2007) a scris un istoric al universității din Karlsruhe de la începuturi. La început a fost școala de arhitectură a lui Friedrich Weinbrenner (1766-1826), fondată la 1800, arhitectul clasicist al orașului, care i-a dat forma actuală. Prin reunirea acestei școli de arhitectură cu cea de inginerie a lui Tulla (fondată în 1807) și cu clasele liceului real, s-a născut la 1825 politehnica din Karlsruhe, una din primele de acest fel din Germania.

Clădirea facultății de arhitectură a fost construită în așa numitul stil Gründerzeit, cunoscut ca historicism, cu influențe Art Nouveau. Arhitectul este Josef Durm (1837-1919), arhitect din Karlsruhe, profesor la universitate din 1868. O parte din documentele care îl privesc sunt în colecția SAAI.

Clădirea are formă dreptunghiulară, cu două curți interioare (Fig. 3). În centrul laturii de sud era aula care a fost distrusă de bombardament. În locul acesteia a fost creat accesul central, spre două noi săli de cursuri, la parter și primul etaj, din holul creat în locul aulei, cu o scară în stilul anilor 1950-1960. La reconstrucție spațiul din jurul stâlpilor din aripile clădirii era încă gol. O dată cu dezvoltarea universității acesta a fost ocupat de spații de birouri pentru personal. De asemenea, deasupra cornișei a fost construită o supraetajare, în locul acoperișului distrus tot de bombardament. Inițial acesta avea colțurile marcate de șarpantă ca atare; în acoperirea provizorie nu mai era cazul.

Trenul de îndepărtare a molozului pe aleea principală, acum pietonală din Karlsruhe, și care prin trasarea ei în linie dreaptă contrastează cu forma radial-concentrică de oraș planificat din Karlsruhe, începea la Kronenplatz, mai târziu stația de autobuz a universității, în fața clădirii rectoratului, și ea avariata în război. Imaginile sunt disponibile în arhiva SAAI.

Reconstrucția a avut loc în 1950-1954, printr-un birou al primăriei, din mai mulți arhitecți care au rămas anonimi. Inițial a fost acoperit provizoriu coridorul din spatele aulei. Coloanele din perioada Gründerzeit au rămas deschise pe lângă cofraje.

Clădirea este parte a unui campus care e integrat în pădurea care a conformat partea de nord a orașului Karlsruhe. Clădirea a fost restaurată și în 2011.

Discuție. Continuarea cercetării

Imaginile disponibile includ atât imagini de detaliu cât și perspective urbane ale distrugerii și reconstrucției. De asemenea, a fost notată prezența distrugerilor la mai multe clădiri care pot fi cartate. În acest sens imaginile sunt utile pentru o cercetare și publicare ulterioară privind analiza fotografiei istorice cu softul ORA sau cu ontologii de imagine. ORA este un soft de analiză a rețelei sociale, folosit pentru analiza legăturilor dintre locurile reprezentate și dintre artiștii care le-au reprezentat dezvoltat la Carnegie Mellon University. Spre deosebire de alte softuri pentru rețele sociale istorice, este adecvat pentru arhitectură pentru că reprimă componenta de timp în relațiile dintre elemente. Ontologiile sunt sisteme informatice de reprezentare ale categoriilor, proprietăților și relațiilor dintre concepte, date și entități pentru un anume (sau mai multe) domeniu. Un astfel de exemplu în fotografia din secolul al XIX-lea este dat în Bostenaru (2011).

Pentru acest tip de analiză de imagine de istoria artei s-a dezvoltat un domeniu special al digital humanities, și anume digital art history. Dintre programele fondate de Getty le amintim pe cele din Zürich și Los Angeles, dar și Veneția, ultima fiind axată în mod special pe arhitectură.

Autoarea a condus în perioada 2012-2015 grupul român din cadrul proiectului Network for digital methods in arts and humanities. Rolul istoriei artei și arhitecturii în cadrul proiectului trebuie subliniat în mod special. Arhivele de imagine precum cele enumerate în introducere sunt toate ale unor centre de digital humanities. Totuși digital humanities este dezvoltată mai mult în domeniul analizei textului și trebuie promovată partea de artă. Infrastructuri de cercetare cum ar fi DARIAH vin să ajute în rețeaua unor astfel de surse. Arhivele de imagine sunt o alternativă la reconstrucția digitală care este discutabilă prin respectarea sau nu a cartei de la Londra.

Cazul special al acestui oraș poate servi ca detaliu față de imaginile general răspândite geografic studiate pentru Roma și Florența, cele din arhiva Canadian Centre for Architecture și cele din arhiva Tzigara-Samurcaș la care am lucrat la angajare (Brătuleanu, 2010). În arhiva Tzigara-Samurcaș se găsesc imagini colecționate de istoricul de artă al cărui nume îl poartă din întreaga Europă, inclusiv ruine, cum ar fi cele ale conacului de la Potlogi înainte de restaurarea lui Ștefan Balș de exemplu.

Cercetarea viitoare va include plasarea specială a memoriei vizuale de după război în contextul european așa cum e descrisă de McGonagill (2015). Așa cum am identificat fotografiile de secol XIX în cartarea imaginilor din Canadian Centre for Architecture, Bajac et al (2017) ne vor ajuta cu cei de secol XX. Pe lângă cei enumerați merită amintită și fondul Schlessiger din arhivele orașului, care prezintă dezvoltarea și evenimentele din clădire din anii 1970.

Concluzii

Pe lângă hazardurile naturale, și acțiunea omului, prin hazardul antropoc al războiului, conduce la distrugerea arhitecturii. Clădirea aulei din Karlsruhe a arhitectului Josef Durm a fost astfel distrusă parțial în al doilea război mondial. Deși în Germania numeroase proiecte de reconstrucție au permis recuperarea memoriei după război, mijloacele limitate din perioada respectivă nu au permis reconstrucția unei arhitecturi atât de complexe cum era cea a aulei. Din păcate bomba a distrus tocmai acest spațiu reprezentativ, păstrând cu avarii minore restul clădirii historiste. Astfel, ea devine un spațiu pierdut, nerecuperat.

Această cercetare de arhivă se înscrie într-o mai amplă cercetare a autoarei privind distrugerile provocate de catastrofe naturale și antropice care afectează arhitectura. În acest caz este vorba de catastrofa antropică a războiului. O parte semnificativă a cercetării o constituie studierea documentelor fotografice, martori ai epocii. Aceste documente sunt incluse în arhive, infrastructură de multe ori accesibilă online, prin metodele digital humanities, o nouă ramură. Nu a fost cazul pentru această cercetare, precum și pentru cercetarea care a demarat investigarea impactului catastrofelor asupra clădirilor, în colecțiile Canadian Center for Architecture din Montreal. Cercetarea nu a fost realizată nici la Roma exclusiv digital, ea presupunând și prezență la fața locului, de exemplu pentru frecventarea diferitelor prezentări sau vizitarea expozițiilor, dar și pentru că unele colecții sunt numai parțial accesibile digital, pe măsură ce sunt digitalizate. Pe viitor, se are în vedere aplicarea de mijloace specifice digital humanities în analiza datelor, cum ar fi de exemplu analiza de rețea cu softul ORA sau Gephi, dar și cartarea digitală a datelor culese, la nivel urban sau la nivelul planului clădirii. În acest scop autoarea participă la formare continuă prin seminarii de cercetare și cursuri.

Această cercetare a fost urmată de o short term scientific mission pentru investigarea efectelor bombardamentelor din Al doilea război mondial și asupra palatului din Bruchsal pe care l-am amintit, rezultate care vor fi subiectul altor comunicări.

Referințe

Another exterior view of the Aula Building in the Generallandesarchiv Karlsruhe <http://www.landesarchiv-bw.de/plink/?f=4-1082880-1>

Archive Schlessiger in the Stadtarchiv Karlsruhe http://www.stadtarchiv-karlsruhe.findbuch.net/php/main.php?ar_id=3747#6 (search term aulagebäude)

Archivio Istituto Luce <https://www.archivioluce.com/>

Bajac, Q., Gallun, L., Marcoci, R., Meister, Sarah H. (eds.) (2017). *Die große Geschichte der Photographie - Die Moderne*. München: Schirmer/Mosel.

Barbanera, M., Capodiferro, A. (eds.) (2015). *La forza delle rovine*, Milan: Electa.

Bauer, E., Werner, J. (1995). *Die 40er Jahre : ein Karlsruher Jahrzehnt in Bildern*. Karlsruhe: Braun.

Bostenaru Dan, M. (2011) *The use of ontology for digital conservation of architecture works after catastrophes*, JAES 1(14): 2, p. 11-18 http://www.arhiconoradea.ro/JAES/Contents_ISSUES/ISSUE_2/BOSTENARU_JAES_Issue2_2011.pdf

Bostenaru Dan, M., Armas, I. (2015). *Die Einwirkung von Katastrophen in der Vergangenheit: Eine digitale Darstellung für die Spuren des 1977 Erdbebens auf das Magheru Boulevard in Bukarest und ihre Wechselwirkung mit Darstellungen für die Stadt Köln*. In: Integrative Risk and Security Research, Volume 3/ 2015 (p. 23-27).

Bostenaru Dan, M., Gociman, C.O. (2016) *Map of impact of natural hazards*, JULP review 1 (1) <http://www.julpreview.ro/files/Bostenaru-Gociman.pdf>

Brătuleanu, A. (2010) (coord.) *Arhiva Alexandru Tzigara-Samurcaș Archive*, Bucharest: Editura Universitară „Ion Mincu“ <https://tzigara-samurcas.uauim.ro/>

BSR Library & Archive Digital Collections <http://www.bsr.ac.uk/library/digital-collections>

Carl Albiker http://ka.stadtwiki.net/Carl_Albiker

Conversazioni sulle rovine <http://www.teatrodiroma.net/doc/3919/conversazioni-sulle-rovine>

COST TD1406 “Intelligent management of heritage buildings” <http://td1406.csites.fct.unl.pt/wordpress/>

DARIAH Digital Research Infrastructure for the Arts and Humanities <https://www.dariah.eu/>

Die Flut 1966 <http://photothek.khi.fi.it/documents/oau/00000222?Language=de>

Digital art history 101: a basic guide to digital art history <https://ucla-beyond-slide-library.github.io/DAH101/About.html>

Digital collections online. Neue Methoden und Instrumente digitaler Kunstgeschichte <http://digital-collections.online/>

Digital humanities Lab of Bibliotheca Hertziana <https://www.biblhertz.it/de/digital-humanities-lab>

Durm, J. (1899). *Der neue Aula- und Hörsaalbau*, in *Die Großherzogliche Technische Hochschule Karlsruhe*. Festschrift zur Einweihung der Neubauten im Mai 1899, Stuttgart, p. 12-14.

Durm, J. (1899). *Technische Hochschule in Karlsruhe. Aula- und Hörsaalbau*. In: Zeitschrift für Bauwesen – p. 203-207 și Atlas XLIX (p. 21-24). Atlas digitalised at https://digital.zlb.de/viewer/image/15244658_1899/2/LOG_0005/. The written part is not digitized.

Exterior view of the Aula Building in the Generallandesarchiv Karlsruhe <http://www.landesarchiv-bw.de/plink/?f=4-1082879-1>

Erich Bauer http://ka.stadtwiki.net/Erich_Bauer

Esther Boise van Deman <https://www.britannica.com/biography/Esther-Boise-Van-Deman>

Europeana Photography <https://www.europeana.eu/portal/en/collections/photography>

Fragments <http://www.bsr.ac.uk/research/architecture/meeting-architecture-part-iii>

Grammbitter, U. (1984) Josef Durm: 1837-1919; *eine Einführung in das architektonische Werk. München: tuduv Verlagsgesellschaft.* Digitalised at http://archiv.ub.uni-heidelberg.de/artdok/1558/1/Grammbitter_Josef_Durm_1984.pdf

Hoepke, K.-P. (2007). *Geschichte der Fridericiana: Stationen in der Geschichte der Universität Karlsruhe (TH) von der Gründung 1825 bis zum Jahr 2000.* Karlsruhe: KIT Verlag.

Kleinmanns, J., Albiker, C. [Ill.], *Südwestdeutsches Archiv für Architektur und Ingenieurbau (Karlsruhe) (2010). Karlsruhe nach dem Zweiten Weltkrieg : unbekannte Photographien von Carl Albiker.* Karlsruhe: Braun.

La collezione di fotografia del MAXXI Architettura <http://www.maxxi.art/collezioni-di-fotografia/>

McGonagill, D. (2015) *Crisis and collection: German visual memory archives of the twentieth century.* Würzburg: Königshausen & Neumann.

Network for Digital Methods in Arts and Humanities NeDiMAH <http://www.nedimah.eu/>

Photographic Archive of the American Academy in Rome <http://dhc.aarome.org/repositories/photo-archive>

Photographic Collection of Bibliotheca Hertziana <http://foto.biblherz.it/exist/foto/search.html>

Photothek Kunsthistorisches Institut Florenz <https://www.khi.fi.it/Photothek>

Ruines politiques <https://www.villamedici.it/fr/colloques/ruines-politiques/>

Stadtarchiv Karlsruhe http://www.stadtarchiv-karlsruhe.findbuch.net/php/main.php?ar_id=3747#11
(search term Josef Durm aula)

The Getty foundation: Digital Art History: Grants awarded, http://www.getty.edu/foundation/initiatives/current/dah/dah_grants_awarded.html

Visualising Venice <http://www.univiu.org/study/summer-schools/visualizing-venice>

ZKM Bibliothek <https://zkm.de/de/sammlung-archive/bibliothek>

THE AULA BUILDING IN KARLSRUHE – RESEARCH REGARDING POSTWAR RECONSTRUCTION¹

---

researcher PhD arch. Maria Bostenaru Dan

„Ion Mincu” University of Architecture and Urban Planning, Bucharest

Maria.Bostenaru-Dan@alumni.uni-karlsruhe.de

Abstract

The architecture faculty building of the University of Karlsruhe was built in 1899 by the architect Josef Durm. Actually, the University of Karlsruhe has been founded following the architecture school of Friedrich Weinbrenner, the architect who gave the classicist face of the city. Josef Durm was an architect of Art Nouveau. The building featured an auditorium (the aula) from where the name of Aula building derives. During the Second World War bombing a falling bomb destroyed exactly this representative hall. This hall could not be rebuilt during the reconstruction measures, and its place was taken by an entrance hall in the style of the 1950s, articulated with the old substance of the building. During a mobility project for archive and library research regarding the building, research was done regarding the state before destruction, the reconstruction, and the actual state. The paper thus presents apart of the history of the building also the organisation of the archives in the city and the libraries which keep this memory

---

Cuvinte cheie: destruction, war, reconstruction, digital humanities, photography

---

¹ Acknowledgements: We would like to acknowledge the support of UEFICDI through the scheme „Mobility projects for researchers” grant PN-III-P1-1.1-MC-2017-1334.

Goals of the research

The goal of the mobility was to investigate historical archive photography in the collection of the Karlsruhe Institute of Technology and of other related institutions in Karlsruhe, Germany, having as a topic the destruction of built heritage in catastrophes. This destruction meant particularly the destructions caused by the bombing during the Second World War. Although after the Second World War in Germany the majority of historical buildings was reconstructed, limited means did not allow always reconstruction. Sometimes this was possible only later on. For example the representative spaces in the Bruchsal palace were restored in 2017 and the palace in Mannheim in 2005/6 and is currently in renewed restoration (2019). Both palaces belong to Staatliche Schlösser und Gärten Baden Württemberg.

Previous research of the author in frame of the project „Intelligent management of heritage buildings” meant some case studies in Karlsruhe affected by the bombing, such as the Sankt Stefan church, the building of the Faculty of Architecture, the palace in Bruchsal, the chamber theatre (also modified afterwards), the munition factory. Out of these the palace in Bruchsal and the building of the faculty of architecture have been chosen for further research. Taking into account the rich documentation regarding the campus of the university, the building of the faculty of architecture was chosen not only for a research regarding historical photography, but also the evolution of the plan of the building. This continues a reintegration grant in Romania of the author which researched the evolution of the plans of the buildings. Out of all buildings of the campus the one of the faculty of architecture was most damaged.

Previous research of the author at the Canadian Centre for Architecture (with a scholarship of the centre) includes images of catastrophes in the 19th century (cartate în Bostenaru și Gociman, 2016) but also during the Second World War, namely the images of August Sander in Cologne. A study has been done and published on this (Bostenaru and Armas, 2015). The research on the impact of disasters on architecture through destruction continued with the archives in Rome and Florence. So, the archive of the American Academy in Rome presents the effect of the flooding of Tiber in the collection of Esther Boise van Daeman, the first woman archaeologist of antique Rome. Another foreign school in Rome, the British School in Rome, presents also images of disasters, namely the flood of Tiber in Rome, floods in Ravenna or in Chiusi, as well as Veii and the floods in 1966 which affected also Florence. The ruins of the earthquakes in the 18th century include Serra San Bruno, La Certosa and Soriano di Calabria. The collection of the British School in Rome contains also the so-called War Damage Series, including images from the collection WARD-PERKINS, the director of the school immediately after the war. During 2016-2017, partially superposed with the time of the scholarship in Rome, a series of conferences was dedicated to these effects of war on architecture, in the Middle East and in the Balkans. The series was called Fragments and the records are available online. Connected to this the conference „Ruines politiques” took place at the French Academy. Apart of the foreign art academies, in Italy Max Plank Institut runs two institutions, in Rome and Florence respectively. The phototeque of (Art History Institute in Florence) includes also an online exhibition regarding the floods in Florence 1966. Like in the case of the photography archive of the Romanian Academy, the data are available on the Europeana platform online. The photographs from the Romanian Academy archive will be later consulted. In case of the 19th century they include photography by Carol Popp de Szathmary. In Rome Max Plank Institut is represented at Biblioteca Hertziana, where the author consulted in the phototeque images before and after the earthquake in Messina in 1906. Since 2019 also the photographic archive of the Biblioteca Hertziana is included in the Digital humanities Lab of the institution.

Another photography archive in Rome is in the MAXXI museum. Being also about an architecture museum, like the Canadian Centre of Architecture, this is close to the National Museum of Contemporary Art in Bucharest, the archives and library of which will be consulted, or of the ZKM (Centre for Art and Media), the museum in Karlsruhe, which has also a programme for Archivists in residence. In the collection of the museum, which includes the fond Aldo Rossi, we found the connection between the design of the library of the land in Karlsruhe and the church of Sankt Stephan, one of the case studies. On the Italian side, Istituto Luce has the image archive which contains also catastrophes. Such an event was organised, namely an exhibition at Palazzo Altemps (Barbanera, Capodiferro, 2015), including images, films, ruin fragments, from the passing of time, catastrophes or war, accompanied by a series of conversations at Teatro Argentina.

Methodology

The starting point of the research was the archive of Karlsruhe Institute of Technology, as well printed images as digital image with the software Faust. Photographers of the images of destruction have been identified (aprox. 5 photographers). The photographs are from immediately after the bombing (the 1940s) up to the reconstruction in the 1950s. Regarding the building of the faculty of architecture, the images of Carl Albiker include also the changes to the building, the new building at the moment of erection, which differs of that today (Fig. 1, Fig.2). Gerd Kabierske from the SAAI was consulted regarding the images of Carl Albiker, as the archive organised in 2010 an exhibition at the Library of the Land Baden-Württemberg with the works of the photographer (Kleinmanns et al, 2010). Carl Albiker (1905-1996) was an art historian and photographer born in Rome, son of the sculptor Karl Albiker. Karl Albiker sculpted among others the statue of Pallas Athene in the courtyard of the university and symbol of this. He was first active as voluntary (since 1946), then in associated teaching (1949-1966) at the University of Karlsruhe for photography (the archive contains also an image of his studio), time in which he worked parallelly as photographer for earning his living. For this reason the photography collection, especially from the time regarding the reconstruction, is in the archive of the university.

Fig. 1. The building of the faculty of architecture today, the corner with the Institute of Architecture History

Source: Maria Bostenaru.

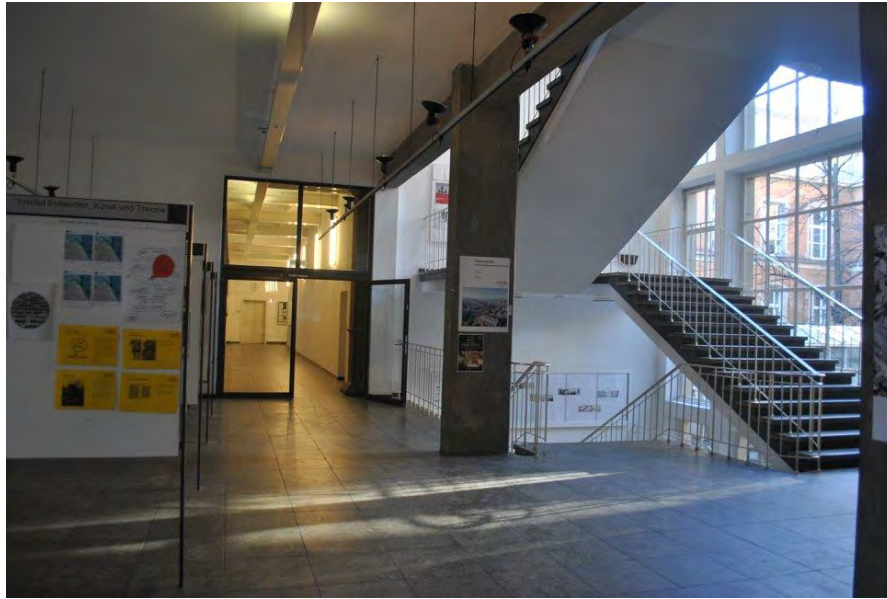

Fig. 2. The building of the faculty of architecture today - the entrance hall which replaces the aula
Source: Maria Bostenaru.

In the SAAI archive also other images were consulted, for example those regarding the relocation of the monument of the art historian Wilhelm Lübke (Fig. 3, Fig. 4) and the historical look of the library, images with the debris removal etc. It was an occasion to visit the building of today for comparison. Another photographer was Erich Bauer who worked also for Aufräumungs-Arbeitsgemeinschaft Karlsruhe (Cleaning work society) (Bauer, Werner, 1995), who documented the remake after the bombing through debris removal. Erich Bauer (1908-1984) was a photographer in Karlsruhe, one of the few who documented the reconstruction works in Karlsruhe. The photo album is divided into year pairs in the decade of reconstruction.

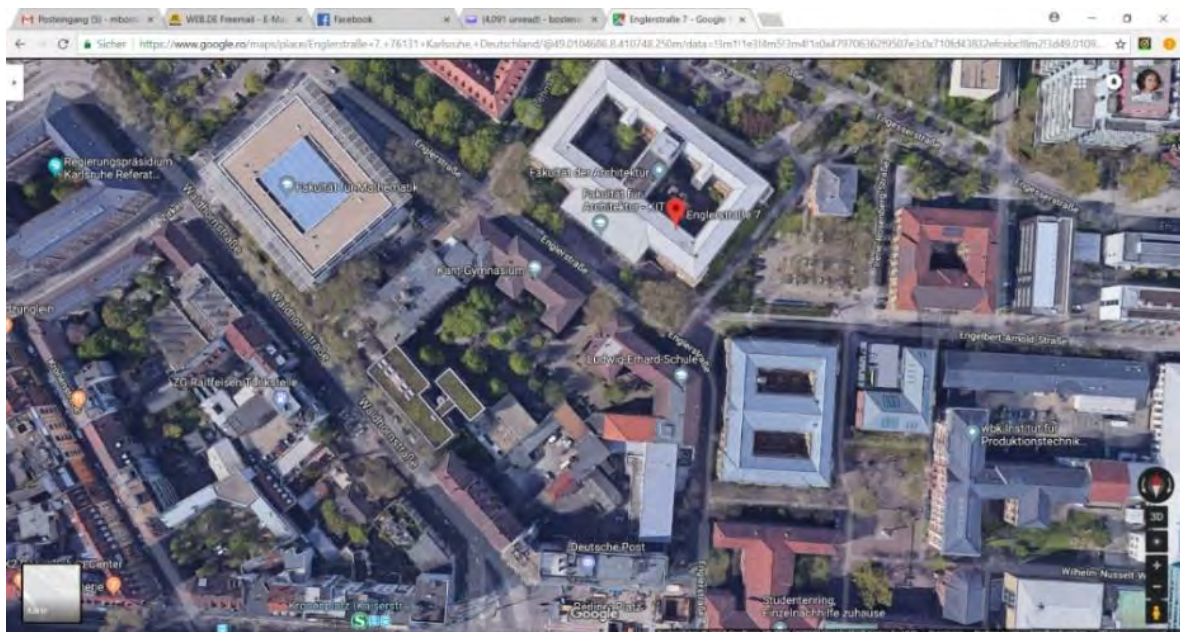

Fig. 3: Situation plan

Fig. 4: Statue of Wilhelm Lübcke with detail of the extension on the roof
Source: Maria Bostenaru.

Another photographer was Hans Roden (1904-1977) from Mannheim. A female photographer was Ilse Laurson, born Schmidt, the wife of an architect whose works are in the Südwestdeutsches Archiv für Architektur und Städtebau SAAI (South-West German Archive for Architecture and Urban Planning).

Another consulted archive was the archive of the city. Here we used another software, different of the online search machine. Here we consulted also the historical images of the building of Josef Durm for the faculty of architecture, named aula building, in case of which exactly the representative space of the aula had been destroyed. We went in contact with the author of the doctorate about Josef Durm (Grammbitter, 1984). The originals of the images in this work are in the archive of the city and contain also interior and exterior photography, but also plans, facades and sections. The original drawings of the building are in the journal *Zeitschrift für Bauwesen* and the attached atlas, from 1899 (Durm, 1899), available in the library of the Institute for Architecture History, which contains also a phototeque.

Current plans can be accessed at the city hall in Germany only with the approval of the current owner. For the plans of the building of the faculty of architecture we contacted researchers who work there, and the urban planning office of the city hall. The reconstruction was not done by a certain architect, but by the high rise buildings office, in the years 1950-1954. It is supposed that more architects worked on it.

Another archive with images of the aula before destruction is Generallandesarchiv, works which are available in the German digital library.

Results

Hoepke (2007) wrote a history of the University in Karlsruhe from the begin. At the begin there was the architecture school of Friedrich Weinbrenner (1766-1826), founded 1800, the classicist architect of the city, who gave it the current shape. From the junction of this architecture school with that of engineering of engineer Tulla (founded in 1807) and with the classes of the real lyceum, in 1825 the polytechnik in Karlsruhe was born, one of the first of this kind in Germany.

The building of the architecture faculty was erected in the so-called Gründerzeit style, known as historicism, with Art Nouveau influences. The architect is Josef Durm (1837-1919), architect in Karlsruhe, professor at the university from 1868. A part of the documents related to him are in the SAAI collection.

The building has rectangle shape, with two interior courtyards (Fig. 3). In the middle of the southern long side was the aula destroyed in the bombing. In its place was created the central access, towards new amphitheatres for courses, at the ground floor and the first upper floor, out of the entrance hall with a staircase in the style of the 1950s-1960s. During the reconstruction the space around the columns in the wings of the building was still empty. During the development of the university this was occupied with office spaces for the employees. Also, above the cornice a further floor was built, in place of the roof destroyed also in the bombing. Initially the corners of the roof were marked as such, but in the temporary roof this was not the case.

The train to remove debris on the main alley, now pedestrian, in Karlsruhe, and which through its line shape contrasts with the concentric planned city of Karlsruhe, started at Kronenplatz, later the bus station of the university, in front of the rectorate building, also damaged in war. The images are available in the SAAI archive.

The reconstruction took place in 1950-1954, through an office of the city hall, out of more architects who remained unknown. Initially the corridor behind the aula was temporary covered. The columns from the Gründerzeit time were left open besides the scaffold.

The building is part of a campus which is integrated in the forest which shaped the north of Karlsruhe. The building has been restored also in 2011.

Discussion and future work

The available images include detail images and urban perspectives of the destruction and reconstruction. Also, it is noted the presence of destruction at more buildings which can be mapped. In this sense the images are useful for a research regarding historic photography with the network software ORA or with image ontologies. ORA is a software for social network analysis, employed for analyse the connections between the represented places and the artists which represented them, developed at Carnegie Mellon University. Different from other software for historical social networks, it is suitable for architecture because it represses the time component in the relationship between elements. Ontologies are information systems to represent categories, properties and relationships between concepts, data and entities for one or more domains. Such an example for 19th century photography is given in Bostenaru (2011).

For this type of art history analysis a special domain of digital humanities has been developed namely digital art history. Out of the Getty founded programmes we mention those in Zürich

and Los Angeles, but also that in Venice, the last being special for architecture. The author had led 2012-2015 the Romanian group in frame of the project Network for digital methods in arts and humanities. The role of art and architecture history in frame of the project has to be underlined. The image archives as those enumerated in the introduction are all of centres of digital humanities. Still, digital humanities are more developed in the analysis of text and the art part has to be promoted. Research infrastructures such as DARIAH come to help networking such sources. Image archives are an alternative for the digital reconstruction which can be discussed through the consideration given to the London Charter.

The special case of this city can serve as detail compared to the generally geographically spread images studied for Rome and Florence, those in the archive of the Canadian Centre for Architecture and those in the Tzigara-Samurçaş archive with which we worked (Brătuleanu, 2010). In the Tzigara-Samurçaş archive there are images collected by the art historian the name of whom it bears from whole Europe, including ruins, like those of the castle in Potlogi before the restoration of Ștefan Balș for example.

Future research will include the special placing of visual memory after the war in European context, as it is described by McGonagill (2015). Same way we identified the photographers of the 19th century in the mapping of the images in the Canadian Centre for Architecture collection, Bajac et al (2017) will help with those of the 20th century. Apart of those named it is work mentioning that the archives of the city have also the Schlessiger collection, which presents the development and events in the building in the 1970s.

Conclusions

Apart of natural hazards, through man-made action, through the man-made hazard of the war, architecture can be destroyed. The building of the aula in Karlsruhe of architect Josef Durm was destroyed this was partially during the Second World War. Although in Germany numerous reconstruction projects allowed regaining memory after the war, the limited means in that time did not allow the reconstruction of such a complex architecture as the one of the aula. Unfortunately the bomb destroyed exactly this representative space, with minor damages in the rest of the historic building, which was kept. This way it remains a lost, not gain again space.

This archive research is part of a larger research endeavour of the author regarding destructions caused by natural or man-made hazards on architecture. In this case it is about the man-made catastrophe of the war. A significant part of the research was the study of photographic documents, which are time witnesses. These documents are included in archives, an infrastructure many times accessible online, through the new branch of digital humanities. This was not the case for this research, as well as for the research with which the investigation of the impact of catastrophes on buildings started, in the collections of the Canadian Centre for Architecture in Montreal. Not even in Rome has been research done exclusively digitally, as it supposed presence on site, for example to attend the various presentations and the visit of exhibitions, but also because some of the collections are only partially accessible online, while they are continuously digitised. In the future, it is intended to apply specific means for digital humanities in the analysis of data, like the network analysis with the ORA or Gephi software, but also digital mapping of collected data, at urban or building level. For this continuous updates are looked for in research seminars and courses.

After this research a short term scientific mission for the investigation of the bombings in World War II on the palace in Bruchsal followed, the one mentioned at the begin, and the results will be subject of another paper.

References

Another exterior view of the Aula Building in the Generallandescarchiv Karlsruhe <http://www.landesarchiv-bw.de/plink/?f=4-1082880-1>

Archive Schlessiger in the Stadtarchiv Karlsruhe http://www.stadtarchiv-karlsruhe.findbuch.net/php/main.php?ar_id=3747#6 (search term aulagebäude)

Archivio Istituto Luce <https://www.archivioluce.com/>

Bajac, Q., Gallun, L., Marcoci, R., Meister, Sarah H. (eds.) (2017). *Die große Geschichte der Photographie - Die Moderne*. München: Schirmer/Mosel.

Barbanera, M., Capodiferro, A. (eds.) (2015). *La forza delle rovine*, Milan: Electa.

Bauer, E., Werner, J. (1995). *Die 40er Jahre : ein Karlsruher Jahrzehnt in Bildern*. Karlsruhe: Braun.

Bostenaru Dan, M. (2011) *The use of ontology for digital conservation of architecture works after catastrophes*, JAES 1(14): 2, p. 11-18 http://www.arhiconoradea.ro/JAES/Contents_ISSUES/ISSUE_2/BOSTENARU_JAES_Issue2_2011.pdf

Bostenaru Dan, M., Armas, I. (2015). *Die Einwirkung von Katastrophen in der Vergangenheit: Eine digitale Darstellung für die Spuren des 1977 Erdbebens auf das Magheru Boulevard in Bukarest und ihre Wechselwirkung mit Darstellungen für die Stadt Köln*. In: Integrative Risk and Security Research, Volume 3/ 2015 (p. 23-27).

Bostenaru Dan, M., Gociman, C.O. (2016) *Map of impact of natural hazards*, JULP review 1 (1) <http://www.julpreview.ro/files/Bostenaru-Gociman.pdf>

Brătuleanu, A. (2010) (coord.) *Arhiva Alexandru Tzigara-Samurcaș Archive*, Bucharest: Editura Universitară „Ion Mincu“ <https://tzigara-samurcas.uauim.ro/>

BSR Library & Archive Digital Collections <http://www.bsr.ac.uk/library/digital-collections>

Carl Albiker http://ka.stadtwiki.net/Carl_Albiker

Conversazioni sulle rovine <http://www.teatrodiroma.net/doc/3919/conversazioni-sulle-rovine>

COST TD1406 “Intelligent management of heritage buildings” <http://td1406.csites.fct.unl.pt/wordpress/>

DARIAH Digital Research Infrastructure for the Arts and Humanities <https://www.dariah.eu/>

Die Flut 1966 <http://photothek.khi.fi.it/documents/oau/00000222?Language=de>

Digital art history 101: a basic guide to digital art history <https://ucla-beyond-slide-library.github.io/DAH101/About.html>

Digital collections online. Neue Methoden und Instrumente digitaler Kunstgeschichte <http://digital-collections.online/>

Digital humanities Lab of Bibliotheca Hertziana <https://www.biblhertz.it/de/digital-humanities-lab>

Durm, J. (1899). *Der neue Aula- und Hörsaalbau, in Die Großherzogliche Technische Hochschule Karlsruhe*. Festschrift zur Einweihung der Neubauten im Mai 1899, Stuttgart, p. 12-14.

Durm, J. (1899). *Technische Hochschule in Karlsruhe. Aula- und Hörsaalbau*. In: Zeitschrift für Bauwesen – p. 203-207 și Atlas XLIX (p. 21-24). Atlas digitalised at https://digital.zlb.de/viewer/image/15244658_1899/2/LOG_0005/. The written part is not digitized.

Exterior view of the Aula Building in the Generallandesarchiv Karlsruhe <http://www.landesarchiv-bw.de/plink/?f=4-1082879-1>

Erich Bauer http://ka.stadtwiki.net/Erich_Bauer

Esther Boise van Deman <https://www.britannica.com/biography/Esther-Boise-Van-Deman>

Europeana Photography <https://www.europeana.eu/portal/en/collections/photography>

Fragments <http://www.bsr.ac.uk/research/architecture/meeting-architecture-part-iii>

Grammbitter, U. (1984) *Josef Durm: 1837-1919; eine Einführung in das architektonische Werk. München: tuduv Verlagsgesellschaft*. Digitalised at http://archiv.ub.uni-heidelberg.de/artdok/1558/1/Grammbitter_Josef_Durm_1984.pdf

Hoepke, K.-P. (2007). *Geschichte der Fridericiana: Stationen in der Geschichte der Universität Karlsruhe (TH) von der Gründung 1825 bis zum Jahr 2000*. Karlsruhe: KIT Verlag.

Kleinmanns, J., Albiker, C. [Ill.], *Südwestdeutsches Archiv für Architektur und Ingenieurbau (Karlsruhe) (2010). Karlsruhe nach dem Zweiten Weltkrieg : unbekannte Photographien von Carl Albiker*. Karlsruhe: Braun.

La collezione di fotografia del MAXXI Architettura <http://www.maxxi.art/collezioni-di-fotografia/>

McGonagill, D. (2015) *Crisis and collection: German visual memory archives of the twentieth century*. Würzburg: Königshausen & Neumann.

Network for Digital Methods in Arts and Humanities NeDiMAH <http://www.nedimah.eu/>

Photographic Archive of the American Academy in Rome <http://dhc.aarome.org/repositories/photo-archive>

Photographic Collection of Bibliotheca Hertziana <http://foto.biblhertz.it/exist/foto/search.html>

Photothek Kunsthistorisches Institut Florenz <https://www.khi.fi.it/Photothek>

Ruines politiques <https://www.villamedici.it/fr/colloques/ruines-politiques/>

Stadtarchiv Karlsruhe http://www.stadtarchiv-karlsruhe.findbuch.net/php/main.php?ar_id=3747#11 (search term Josef Durm aula)

The Getty foundation: Digital Art History: Grants awarded, http://www.getty.edu/foundation/initiatives/current/dah/dah_grants_awarded.html

Visualising Venice <http://www.univiu.org/study/summer-schools/visualizing-venice>

ZKM Bibliothek <https://zkm.de/de/sammlung-archive/bibliothek>